

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛЕЙ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Ремех Т. О.

*кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
завідувачка відділом суспільствознавчої освіти
Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна*

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України призвела до кардинальних змін в українському суспільстві, переосмисленні багатьох світоглядних речей, ставлення до подій та явищ життя, зміни системи цінностей. Тепер для нас надважливі такі особисті / суспільні цінності як життя, безпека, здоров'я, родина, мир.

Війна, що триває вже більше двох років, вплинула на всі сфери життєдіяльності української держави, в тому числі й на систему середньої освіти – змін зазнали як її зміст, так і форми організації освітнього процесу. У 2022 році були оновлені навчальні програми низки предметів / курсів як-от: «Історії України», «Всесвітня історія», «Громадянська освіта», «Основи правознавства», «Захист України» та ін. В окремі з них були включені питання щодо збройного конфлікту, міжнародного гуманітарного права, зокрема й стосовно моделей / навичок безпечної поведінки здобувачів освіти.

Нами з'ясовано, що означені питання присутні в навчальних програмах таких предметів / курсів інваріантної частини навчального плану як «Захист України» (10–11 клас) та «Громадянська освіта» (10 клас), про що ми зазначали у попередніх наших наукових розвідках [1; 2]. До слова, частиною одного із завдань, що реалізують мету навчання учнів предмета «Захист України», є підготовка учнів до захисту життя і здоров'я, забезпечення власної безпеки і безпеки інших людей у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного часу [3].

Крім того, з січня 2024 року в закладах загальної середньої освіти поширюється схвалена Міністерством освіти і науки України навчальна програма курсу за вибором для учнів 10–12 класів «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право» [4]. В ній є окрема тема «Основи безпеки та правила поведінки в період збройного конфлікту» (1 навчальна година), яка напряму не пов'язана з міжнародним гуманітарним правом, але дотична до нього і є логічним втіленням його норм.

Аналіз очікуваних освітніх результатів, тематичного змісту та видів навчальної діяльності учнів, зазначених у навчальній програмі курсу «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право», дають підстави вважати,

що ця тема має практикорієнтувальний характер. Так, програмові освітні результати передбачають, що, опанувавши зміст теми, учні зможуть: називати правила поведінки у період збройного конфлікту, пояснювати їх доцільність; характеризувати порядок дій під час небезпечних ситуацій, пов'язаних зі збройним конфліктом, дії під час повітряної тривоги, зміст протимінної безпеки; аргументувати важливість безпечної поведінки в районі ведення бойових дій з урахуванням норм міжнародного гуманітарного права; оцінювати власну готовність застосовувати основні правила безпечної поведінки та знання і вміння, отримані під час вивчення курсу; моделювати поведінку у разі потрапляння в надзвичайну ситуацію з використанням знань міжнародного гуманітарного права для дотримання особистої безпеки; висловлювати власне ставлення до необхідності безпечної поведінки у період збройного конфлікту. Зазначимо, що освітні результати досягаються опануванням учнями змісту в ході навчальної діяльності, види якої визначені програмою (як орієнтовні) або підібрані вчителем до цього заняття.

Зміст теми, про яку йдеться, складають два питання: 1. Безпечна поведінка у період збройного конфлікту. 2. Дії під час повітряної тривоги. Протимінна безпека. Щодо видів навчальної діяльності учнів, рекомендованих програмою, то з-поміж них значаться такі як: аналіз джерел інформації, підбір прикладів ситуацій, створення коміксів або укладання інструкцій-порадників з безпечної поведінки в різних ситуаціях та ін.

Наш досвід проведення практичних занять з десятикласниками в курсі «Громадянська освіта» з тем «Які способи захисту цивільних осіб в умовах збройного конфлікту» [5, с. 118–128] та «Як убезпечити себе та своїх близьких в умовах збройного конфлікту» на основі відповідних методичних матеріалів [5, с. 128–134] показує, що ефективними методами є опрацювання учнями відповідних документів (зокрема, статей Женевських конвенцій) й обговорення в загальному колі чи групах (для першої зазначеної теми) та складання порадики, створення групового малюнка або презентації щодо безпечної поведінки в районі ведення бойових дій, при обстрілі, в разі оголошення повітряної тривоги тощо (для другої зазначеної теми).

Ключові ідеї, які слід донести до учнів на заняттях з безпеки під час збройного конфлікту, є, на нашу думку, такі: в період збройного конфлікту законна ціль – це комбатант та військовий об'єкт, тому для уникнення нападу цивільна особа має відрізнитися від комбатанта (наприклад, одягом); щоб убезпечити себе, важливо не перебувати у зоні ведення бойових дій, поряд із військовими об'єктами – там, де розміщені комбатанти / військова техніка (стаціонарно чи на марші).

Зазначимо, що зараз є багато матеріалів з цієї тематики (зокрема, в Інтернеті), тому вчитель, готуючись до занять, має ретельно відібрати ті, які є віковідповідними учням, неуразливі для них та мають практичну користь. Зауважимо, що, враховуючи підвищену ступінь тривожності учнів нині, на занятті з означеної тематики не варто моделювати ситуації, пов'язані із збройним конфліктом, чи демонструвати учням відео з обстрілами, жертвами, руйнуваннями тощо. Вчитель як ресурс для учнів й їхня підтримка, має доносити на заняттях думку, що розгляд таких тем не означає, що це обов'язково трапиться з кимось із них, а передбачає елементарну обізнаність й готовність діяти максимально безпечно в надзвичайних ситуаціях.

Зрозуміло, що сформувані моделі безпечної поведінки учнів навряд чи можливо кількома заняттями, навіть з різних предметів, тому виникає потреба в серії таких занять або систематичному курсі для учнів різних класів. Створення такого курсу вимагатиме й відповідної підготовки вчителів до його викладання.

Література:

1. Ремех Т. О. Оновлення змісту курсу «Громадянська освіта» у контексті збройного конфлікту. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2022: виклики і перспективи в умовах турбулентності світу* : матеріали VI Міжнародної наукової конференції (Київ, 4 листопада 2022 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / за заг. ред. О. І. Локшиної. Київ–Тернопіль : Крок, 2022. С. 237–241. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/733791/>

2. Ремех Т. О. Як навчати учнів основ Міжнародного гуманітарного права. *Виховання громадянина-патріота в умовах реалізації завдань концепції «Нова українська школа»*: зб. матер. Всеукр. наук.-практ конференції, присвяченої 145-й річниці від дня народження Г.Вашенка, 15.03.2023 / уклад. О.Е.Жосан. Кропивницький : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2023. С. 212–217. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/735214/>

3. Захист України. 10–11 класи. Рівень стандарту Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.zakhyst.Ukrayiny-10-11-standart.pdf>

4. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право курс за вибором учнів Навчальна програма для 10–12 класів закладів загальної середньої освіти. URL: https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2024/02/VMHP_navchalna-prohrama_2024.pdf

5. Як викладати питання з міжнародного гуманітарного права на уроках історії, громадянської освіти та правознавства. Методичні матеріали для вчителя. 2022. 134 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/09/27/Pro.metod.rekom.shchodo.vykl.mizhn.hum.prava-4.2698-22.vid.27.09.2022.pdf>

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІОАДАПТАЦІЙНИХ ТРУДНОЩІВ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ МОВЛЕННСВИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ

Рібцун Ю. В.

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу логопедії
Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна*

Формування всіх сторін суспільного життя, процесів пізнавальної, ігрової, навчальної та творчої діяльності людини на різних вікових етапах відбувається на фоні опанування рідною мовою. Проте, на превеликий жаль, вже починаючи з 2014 року, а тим більше з 2022 року з діади «мова – суспільство» утворилась тріада «мова – суспільство – війна» [4]. Наслідки збройної агресії продовжують всебічно негативно впливати на всі верстви населення України, зокрема на дітей з особливими освітніми потребами, які і без того, відповідно до Закону України «Про освіту», потребують додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі (<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>).

Діти з особливими освітніми потребами за певними класифікаційними ознаками розподіляються на окремі категорії. Чи не найпоширенішою класифікаційною ознакою є порушення психофізичного розвитку, куди зокрема відносять дітей з порушеннями мовлення. В умовах війни ще одна класифікаційна ознака набула своєї поширеності – особливості, зумовлені впливом соціального середовища [2]. Сюди відносять зокрема категорії дітей, які мають статус внутрішньо переміщених, дітей-біженців і дітей, які потребують додаткового та тимчасового захисту. Натепер досить часто ці вищезазначені категорії поєднуються, таким чином вимагаючи вдвічі більше психолого-